

Klemensits Péter¹

AZ ARMSTRONG WHITWORTH WHITLEY KÖZEPES BOMBÁZÓ REPÜLŐGÉP ALKALMAZÁSA SZÁLLÍTÓ REPÜLŐGÉPKÉNT A II. VILÁGHÁBORÚBAN

DOI: 10.30583/2018/1-2/303

Absztrakt

Az 1937-ben szolgálatba állt, de 1940-re bombázó feladatkörben már elavult Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép alkalmazására elsősorban szállító repülőgépként került sor a II. világháború során. A típussal ekkortól elsősorban utánpótlást, teherdeszantot és ejtőernyősöket szállítottak. 1941. február 10-én egy dél-olaszországi vízvezetékrendszer megsemmisítésére kapott feladatot egy brit SAS ejtőernyős kommandó. A csoportot Armstrong Whitworth Whitley bombázó repülőgépek szállították a hegyekben elhelyezkedő cél helyszínéhez. A fő csoportosítással párhuzamosan, a vízvezetéktől távolabb két másik, kisebb egységet is ledobtak. A vízvezeték felrobbantották. Ezt követően a csoport 80 km-es menetet hajtott volna végre a tengerpartig, ahol egy tengeralattjáró vette volna fedélzetére. Az erők kivonása azonban nem járt sikerrel.

Kulcsszavak: közepes bombázó repülőgép, Armstrong Whitworth Whitley, brit haderő, Special Air Service, különleges műveletek, légi-deszant, ejtőernyőzés, légi szállítás, teherdeszant-ledobás

Bevezetés

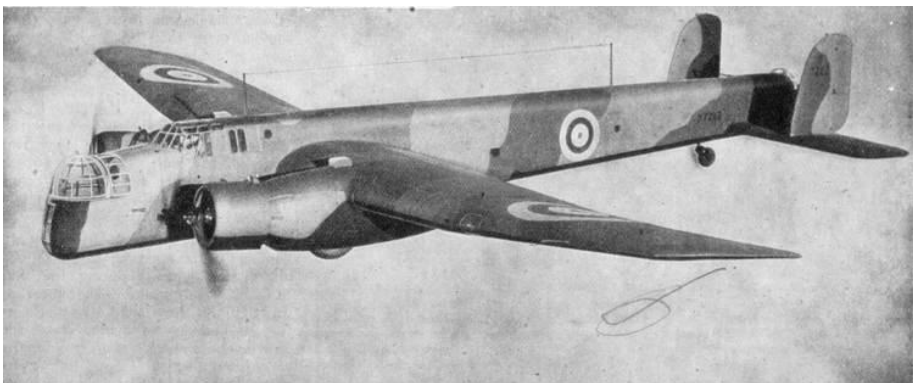
Az 1937-ben szolgálatba állt, de 1940-re elavult Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép alkalmazására elsősorban szállító repülőgépként került sor a II. világháború során. A típussal ekkortól elsősorban utánpótlást, teherdeszantot és ejtőernyősöket szállítottak. Az újonnan felállított brit ejtőernyős fegyvernemnek ugyanis égetően nagy szüksége volt légi szállító kapacitásra.

¹ Dr. Klemensits Péter Pallas Athéné Geopolitikai Alapítvány, Dél- Délkelet-Ázsia Kutatóintézet, szenior kutató. Pallas Athéné Geopolitical Institute of South-Southeast Asia, Senior Researcher peterklemensits@yahoo.com ORCID: 0000-0003-2907-9130

1. ábra. Ejtőernyős bekötött ugrása Whitley-ből egy gyakorlaton. Jól kivehetők a korábbi ugrók bekötőkötelei a géptörzs alatt

A német ejtőernyős csapatok 1940-es nyugat-európai sikereit követően a britek is felismerték az új fegyvernem jelentőségét, ennek következtében Winston Churchill miniszterelnök nyomására már 1940 júniusában döntés született a légideszant alakulatok szervezéséről.[2] Először 500 önkéntes felkészítése kezdődött meg Manchester közelében, melyek első bevetését 1941 tavaszára tervezték, de a kiképzést számos tényező hátráltatta.

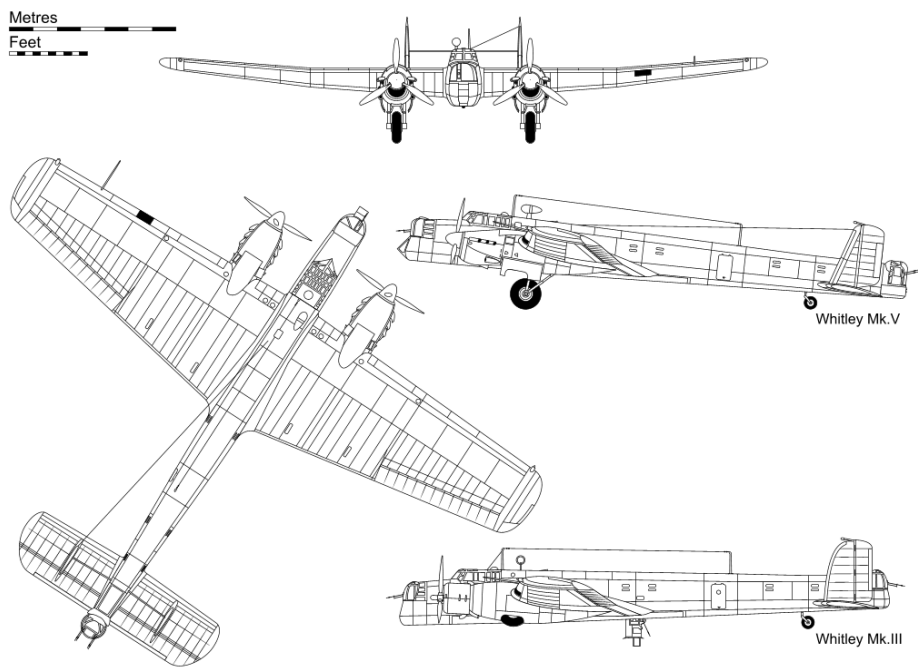

2. ábra. A brit Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép. Az elavult repülőgépet ejtőernyősök ledobására is alkalmazták.

A britek nem rendelkeztek katonai célokra felhasználható vitorlázó repülőgépekkel, és a szállító repülőgépek elenyésző száma is problémát jelentett. A megfelelő szervezeti keretek kialakítása sem bizonyult egyszerű feladatnak, a hadsereg és a légierő közötti rivalizálás pedig további késedelmet eredményezett. Végül elfogadták David Stirling százados koncepcióját egy ejtőernyős különleges hadviselési erő felállításáról, így létrejött az SAS (Special Air Service - Különleges Légi Szolgálat).[1] Az ejtőernyősök szállítására, később a vitorlázó repülőgépek vontatására speciálisan átalakított Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázókat alkalmaztak. Ezek ekkorra bombázóként már elavultak, de ejtőernyős-szállító feladatkörben még több évig megfelelőnek bizonyultak.

1. A brit Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép

1937-ben bombázó repülőgépként rendszerbe állt a válszárnyas, kétmotoros, osztott vezérsíkkal rendelkező Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép.

3. ábra. A brit Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép háromnézeti rajza

Whitley Mk.I-es változatának (34 db) és a továbbfejlesztett, sorozatban gyártott Mk.II-esnek (126 db), illetve az Mk.III-asnak (80 db) Armstrong Siddeley Tiger típusú léghűtéses csillagmotorja volt. Az Mk.IV-es sorozatba (33 db) már folyadékűtéses 1145 LE-s Rolls-Royce Merlin X típusú 12 hengeres V-motorok kerültek.

4. ábra. Ejtőernyősök a Whitley bombázó törzsében

AZ ARMSTRONG WHITWORTH WHITLEY FŐBB ADATAI [4]

1. táblázat

Fesztávolság	26 m
Törzshossz	21 m
Erőforrás	2x 920 LE Armstrong Siddeley Tiger csillagmotor
Szerkezeti tömeg	8800 kg
Hasznos teher	6400 kg
Fegyverzet	1x0,303 hüvelyk (7,7 mm) forg. gpu. orrtoronyban, 4x0,303 hüvelyk (7,7 mm) forg. gpu faroktoronyban, 3177 kg bomba
Sebesség	370 km/h
Hatótáv	2650 km
Csúcsmagasság	7915 m
Szolgálati idő	1937-1942
Legyártva	1814 db

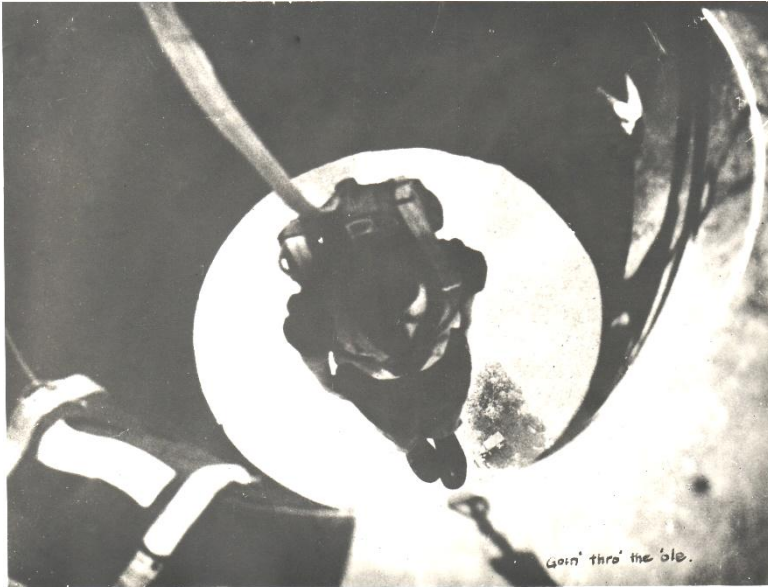
A legfontosabb változat, az Mk.V. (1466 db) hátul meghosszabbított törzssel, módosított farokrésszel és nagyobb üzemanyagtartállyal készült. A típus a háború első éveiben már csak a Partvédelmi Parancsnokság számára látott el járőr- és tengeralattjáró-elhárítási feladatokat. Az Mk.VII-es szériát (146 db) ezért levegő-vízfelszín felderítési feladatok ellátására alkalmas radarral szerelték fel a Partvédelmi Parancsnokság részére.

A brit haderő az elavult és lassú Whitley közepes bombázó repülőgépet 1941-ben ejtőernyősök ledobására is alkalmazta. Az ejtőernyősök – maximum 10-12 fő - a Whitley szűkös törzsében utaztak a célíg, majd a bombázógép padlólemezén kialakított kerek nyíláson keresztül hajtották végre az ejtőernyős ugrást.

5. ábra. Az Armstrong Whitworth Whitley bombázógépek padlólemezén kialakított kerek nyíláson keresztül hajtottak végre ugrást a brit ejtőernyősök

A Whitley bombázó padlólemezén kialakított deszantnyílás csak vontatottan tette lehetővé az ejtőernyősök kijuttatását, amely fokozta az erők szétszóródását. Rendszerint bekötött ugrásokat hajtottak végre a Whitley-ből.

6. ábra. A Whitley bombázó padlólemezén kialakított deszantnyílás

E célra rögzítési pontot alakítottak ki a bekötőkötelek számára a géptörzsben. A repülőgép - az ejtőernyősök támogatására – felszerelést és ellátmányt tartalmazó teherdeszant-konténert dobhatott le bombakamrájából.

2. A Különleges Légi Szolgálat és a katonai ejtőernyőzés

Az ejtőernyős csapatok magvát a 2-es számú kommandó jelentette, melynek 342 katonája sikeresen teljesítette a kiképzést, ezután 1940 végén, mint a 11. speciális légi szolgálati zászlóalj (Special Air Service - Különleges Légi Szolgálat - SAS) kapott bevetésre alkalmas minősítést.

1941-ben létrejött az első SAS század. 1941-ben létrejött az első szállítórepülő-ezred is az ejtőernyősök műveleteinek támogatására, illetve vontatási és szállítási feladatok végrehajtására.[5] A technikai

és szervezeti hiányosságok ellenére (vitorlázó repülőgépek továbbra sem álltak rendelkezésre) az ejtőernyősök éles bevetése nem tűrt halasztást, hiszen a tapasztalatokra égető szüksége volt a királyi légierőnek, emellett politikai okokból kifolyólag a fegyveres erők ütőképességét is bizonyítani kellett. Ekkor jutott szerephez a bombázó repülőgépként már elavult, de szállító repülőgépként még használható Armstrong Whitworth Whitley, mivel az újonnan felállított brit ejtőernyős fegyvernemnek szüksége volt a típus légi szállító kapacitására.

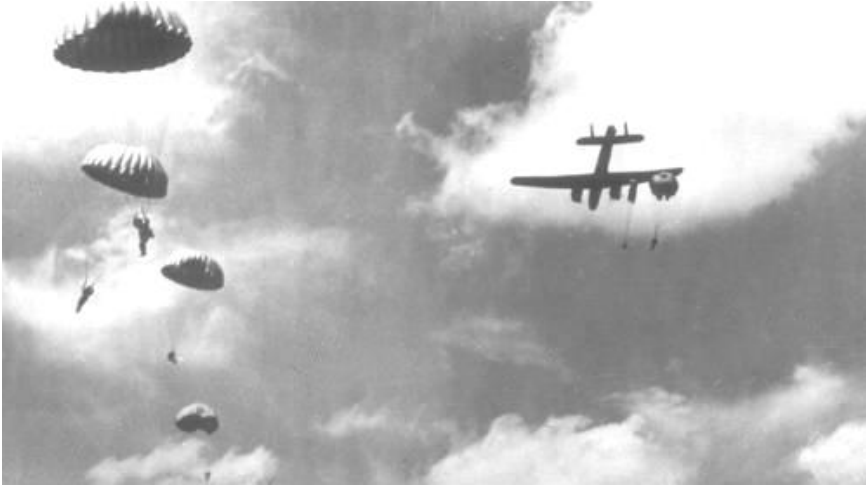
7. ábra. Ejtőernyős kiképzésen a Colossus műveletben részt vevő 11. SAS zászlóalj katonái

3. A Colossus hadművelet és a Whitley bombázó

A britek számára 1940-41 telén Észak-Afrika jelentette az egyetlen aktív hadszínteret, ahol Olaszország ellen folytak a hadműveletek, a célpont kiválasztásánál az olasz háborús erőfeszítések akadályozása volt a meghatározó elv. Ennek következtében Calitri mellett a Tragino folyón átívelő vízvezetékre esett a választás, amely a tarantói haditengerészeti bázis mellett közel 2 milliós lakosságot látott el ivóvízzel. Az objektum megsemmisítésével a brit hadvezetés komoly csapást akart mérni az ellenség moráljára, ezt pedig kizárólag az ejtőernyősök bevetésével tartotta kivitelezhetőnek.

Az ejtőernyős zászlóalj kötelékéből T. A. G. Pritchard őrnagy vezetésével 38 embert választottak ki a Colossus hadműveletre (hozzájuk csatlakozott még 3 olasz tolmács), az egység pedig az X szakasz

megjelölést kapta. Hathetes kiképzést követően az alakulat 1941. február 10-re már készen állt a feladatra. A terv szerint figyelemeltérő bombázásokkal egyidejűleg a deszantosok földet érésük után robbantással megsemmisítik a vízvezetéket, majd a Sele folyó torkolatánál gyülekeznek, ahol a Triumph tengeralattjáró fogja várni őket.

8. ábra. A Colossus műveletnél alkalmazott Armstrong Whitworth Whitley bombázó repülőgépek ejtőernyőket dobnak le

9. ábra. Tömeges ejtőernyős ledobás Whitley-ből

Február 10-én a 6 db Whitley bombázó a tervek szerint elindult Máltáról, de 2 gép a fagyás okozta meghibásodás miatt képtelen volt ledobni terhét, az utolsó pedig a célkörzetet sem találta meg, így a fedélzetén utazó ejtőernyősök a tervezettnél később és távolabb értek földet. Ráadásul - műszaki katonákról lévén szó - a felszerelés nagy része is náluk volt. Szerencséjükre Pritchard emberei saját konténereiket megtalálták, így elegendő robbanóanyaggal rendelkeztek a küldetés teljesítéséhez, és a vízvezeték mellett egy hidat is felrobbantottak.

10. ábra. Ugrás előtti pillanat, az ejtőernyős már félig az Armstrong Whitworth Whitley repülőgép padlólemezén kialakított nyílásban van. Sem a szűkös törzs, sem a ledobónyílás nem volt ergonomikus kialakítású

Miután az ejtőernyősök egy, a földet éréskor megsebesült társukat hátrahagyták, 3 csoportban azonnal a tengerpart felé indultak, de rövidesen hadifogságba estek. Pritchard csoportját észrevette egy helyi parasztgazda, aki értesítette a csendőrséget, ezért a britek jelentős túlerővel néztek szembe. A másik két csoporton is olasz katonák és csendőrök ütöttek rajta, a felesleges áldozatokat elkerülendő végül Pritchard a megadást választotta. Az olasz hatóságok a briteket a sulmonai hadifogolytáborba szállították, az egyik olasz tolmácsot vi-

szont kivégezték.

11. ábra. Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép teherdeszant-konténert dob le az ejtőernyősök támogatására bombakamrájából a Colossus művelet során (grafika)

Az ejtőernyősök csupán az olasz fegyverletételt követően szabadultak, Anthony Deane-Drummond hadnagy kivételével, aki még korábban megszökött és sikeresen hazatért Angliába. (A hadnagy először 1941 decemberében próbálkozott a szökéssel, de a svájci határ közelében elfogták, végül 1942 májusában sikerült meglépnie egy firenzei kórházból és eljutnia Svájcba, ahonnan Dél-Franciaországon keresztül júliusban tért vissza hazájába.) Korántsem mellékes, hogy ha a szakasz tagjai sikeresen elérték volna a tengerpartot, akkor sem várta volna őket a tengeralattjáró, amelyet a hadvezetés Pritchardék tudta nélkül visszarendelt. Mivel a Sele torkolatánál a találkozóhely közelében egy brit bombázó a vízbe zuhant, a főparancsnokság számítván arra, hogy az olaszok lehallgatták a pilóta rádióüzenetét (és feltételezhetően a gép keresésére indulnak), túl kockázatosnak minősítette a tengeralattjárós akciót, tartva az ellenség csapdájától.

Összegzés

A hadművelet eredményesége abban a tekintetben megkérdőjelezhető, hogy a feladat sikeres teljesítése ellenére a vízvezeték az olaszok rövid időn belül helyreállították, így a háborús erőfeszítéseiket nem gátolta, habár a hasonló espektől való félelem aláásta az olasz lakosság nyugalmát és új rendszabályok bevezetését tette szükségessé. Az ejtőernyős szakasz elvesztése részben a főparancsnokság hibás tervezésének tudható be, hiszen a katonák hazaszállítását nem sikerült biztosítani.

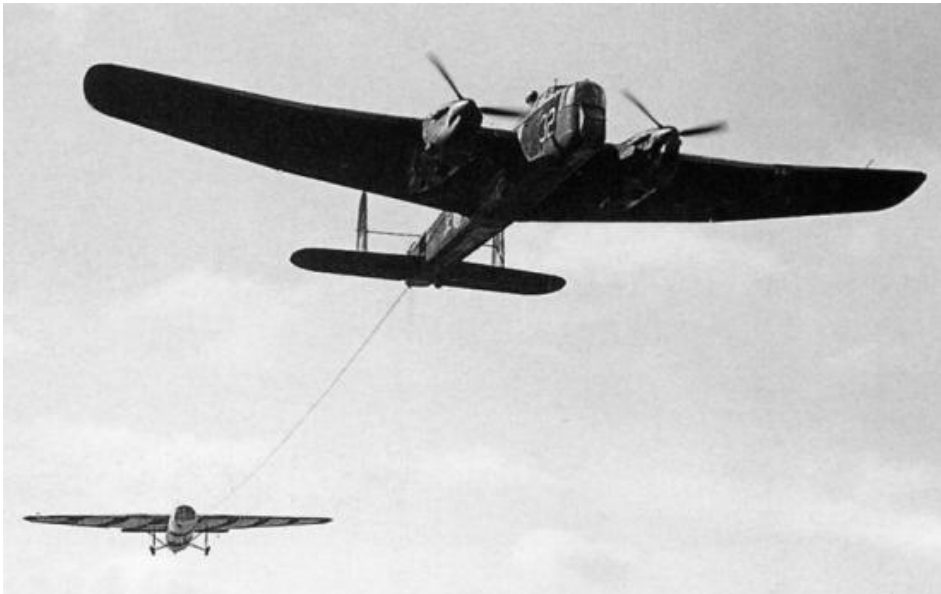
12. ábra. Whitley III repülőgép a földön

13. ábra. Ejtőernyősök beszállása Whitley bombázó repülőgépbe

Mindazonáltal (a veszteségek ellenére) a Colossus hadművelet rávilágított az ejtőernyős fegyvernem jelentőségére, emelte az érintett brit csapatok morálját, és hosszú távon számos alapvető tapasztalattal gazdagította a hadvezetést a légideszant alakulatok jövőbeni alkalmazását tekintve.

Az, hogy az Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép-típussal 1940-től elsősorban utánpótlást, teherdeszantot és ejtőernyősöket szállítottak, lényegében használható megoldásnak bizonyult a Colossus művelet során, hiszen a brit ejtőernyős fegyvernemnek nagy szüksége volt légi szállító kapacitásra. A további háborús évek ejtőernyős műveletei bizonyították a brit légideszantok létjogosultságát.[3] Ekkorra azonban – 1942 után – a Whitley bombázó repülőgépet inkább mint deszantvitorlázó-vontatót, illetve ejtőernyős kiképző repülőgépet alkalmazták.

14. ábra. Whitley bombázó repülőgép, mint deszantvitorlázó-vontató

Az Armstrong Whitworth Whitley közepes bombázó repülőgép, mint elavult haditechnikai eszköz további, más feladatkörben történő hasznosítása mutatja azt, hogy még egy olyan jelentős anyagi erőforrások felett diszponáló nagyhatalom, mint a Brit Birodalom esetében is fontos volt a háború során az észszerű gazdálkodás a haditechnikai eszközökkel.

Források

- [1] A SAS Enciklopédia Zagora Kft. Budapest, 2000.
- [2] Barry Gregory: The British Airborn Troops 1940-1945. Garden City, Doubleday, 1974.
- [3] Turcsányi Károly - Hegedűs Ernő: A légideszant 1. köt. Elméletek, eljárások és a légi gépesítés a kezdetektől 1945-ig. Debrecen: Pudedlo Kiadó, 2007.
- [4] Green, William - Gordon Swanborough: Armstrong Whitworth's Willing Whitley. Air Enthusiast. 1979. évi 9. sz. 10–25. o.
- [5] Richard Townshend Bickers: Military Air Transport – The Illustrated History. Osprey, London, 1998.